

Ek A. Çocuklarla etkileşime geçme

Ekim 2020, Taslak

**RAINFOREST
ALLIANCE**

İçindekiler

Working with children	3
The best interest of the child	3
Checklist on best interests of the child	3
The importance of a child rights perspective	4
The benefits of engaging with children and child right's experts	5
How to work with children safely and respectfully	5
Preparing for child stakeholder engagement	6
Considerations for child participation.....	6
Storing and using children's data safely	8
Child-friendly grievance mechanisms	8

ÇOCUKLARLA ETKİLEŞİME GEÇME

Çocuk işçiliği için değerlendirme ve yönlendirme yaptığınızda, paydaşlar, topluluk üyeleri ve potansiyel olarak çocuk işçiliği riski altında olan veya çocuk işçiliği yaşayan çocuklar ile etkileşime geçeceksiniz. Bu Ek, çocuklarla güvenli bir şekilde ve her zaman onların üstün yararını ön planda tutarak etkileşimde bulunmanız için size araçlar ve kılavuz sağlar.

Çocuğun üstün yararı

Çocuğun üstün yararı ÇHS'nin 3. maddesinde tanımlanmıştır ve şöyle belirtir; çocukların üstün yararı, onları etkileyebilecek kararların alınmasında birincil kaygı olmalıdır. Tüm yetişkinler çocuklar için en iyi olanı yapmalıdır. Yetişkinler karar verirken, kararlarının çocukları nasıl etkileyeceğini düşünmelidirler. Bu durum özellikle bütçe, politika ve kanun belirleyiciler için geçerlidir.

Çocuğun üstün yararı her bir çocuğun durumu için farklıdır çünkü çocuklar homojen bir grup değildir ve cinsiyetleri, yaşları, etnik kökenleri, kültürleri ve kendilerine özgü durumlarının dikkate alınması gerekir. Bu husus, ÇHS'ye ilişkin 14 sayılı Genel Görüş'te daha ayrıntılı olarak tanımlanmaktadır.¹

Çocuğun üstün yararına ilişkin kontrol listesi

Çocuk işçiliğine karşı veya çocuk işçiliği riski altında olan çocukları etkileyen kararlar alınırken aşağıda bulunan "üstün yarar" göstergelerini kontrol listesi olarak kullanmanızı tavsiye ederiz:

- Kararın çocuk ve aile üzerindeki kısa, orta ve uzun vadeli etkileri nelerdir?
- Çocuğun gelişen kapasitesine uygun olarak (örneğin, çocuk büyüdükçe kendisini etkileyen konularda daha fazla "söz hakkı" olmalıdır) kendisini etkileyen tüm konularda dinlenilme hakkına saygı gösteriliyor mu (ÇHS Madde 12)?
- Bu, çocuğun kimliğine saygı gösteriyor mu (örneğin, çalışma yoluyla belirli becerileri öğrenmek çocuğun ve ailesinin kültürel kimliğinin önemli bir unsuruyorsa, bir çocuğun bu becerileri öğrenirken çocuk işçiliği yaptığı tespit edildiğinde bunun dikkate alınması gerekir) (ÇHS Madde 8)?
- Bu karar çocuğun aile ortamına sahip olma hakkına saygı gösteriyor mu (örneğin, bir çocuğun çocuk işçiliğinden çıkarılması ve merkez temelli bir beceri eğitimi/mesleki eğitim kursu sunulması düşünülerek çocuğun ailesinden uzaklaştırılması, koruyucu aile ortamının yokluğunda çocuğun istismar edilmesi riskini artırabilir) (ÇHS madde 9)?
- Bu karar çocuğun bakımını, korunmasını ve güvenliğini sağlıyor mu (örneğin çocuğu sömürücü bir çocuk işçiliği durumundan çıkarırken, çocuğun sömürücüden korunmasını sağlamak için özen gösterilmesi gerekir)?
- Bu karar çocuğun kendine özgü savunmasızlığını dikkate alıyor mu (örneğin bir çocuk işçi, çocuğa bakamayacak kadar yoksul bir aileden geliyorsa bunun dikkate alınması gerekir)?
- Bu karar çocuğun sağlık hizmetleri hakkını (ÇHS Madde 24) etkiliyor mu?
- Bu karar çocuğun eğitim hakkını (ÇHS Madde 28) etkiliyor mu?

Çocuk hakları bakış açısının önemi

¹ Genel Görüş'e ve detaylı açıklamasına Çocuk Hakları Bilgi Ağı (CRIN) web sitesi üzerinden ulaşabilirsiniz: <https://www.crin.org/en/library/publications/crc-general-comment-best-interests-child>

BM Çocuk Hakları Komitesi, hükümetlere, işletmelere ve STK'lara çocuk haklarına saygı gösterilmesini ve korunmasını sağlamalarında yardımcı olmak için daha fazla rehberlik (Genel Yorumlar olarak adlandırılır) sağlar. Genel Görüş 12 - çocuğun dinlenilme hakkı, ² CH'ler için arazilerinizde çocuk işçi çalıştırma riskini yönetmeye çalışırken uygulamada çocuk hakları bakış açısının benimsenmesini sağlamada faydalı bir rehberlik sağlar.

Tüm çocukların seslerini duyurma ve ciddiye alınma hakkı ÇHS'nin temel değerlerinden birini oluşturmaktadır. Arazi(ler)inizin karşılaştığı sorunlara ilişkin faydalı ve benzersiz bir içgörü sağlayabileceklerinden, çocukların görüşlerinin alınmasını sağlamak önemlidir. Bu bölüm, çocuklarla ve onlar adına konuşabilecek kişilerle etkileşim kurmanızın neden yararlı ve önemli olduğunu ve bunun güvenli ve çocuğun üstün yararına olacak şekilde yapılmasını nasıl sağlayacağınız konusunda rehberlik sağlar.

Çocuk işçiliğini değerlendirme ve yönlendirmede çocuklarla işbirliği

Değerlendirme ve yönlendirme sürecinin çeşitli aşamaları boyunca, özellikle çocuk işçiliği risklerini hafifletirken veya çocuk işçiliğini iyileştirirken (örneğin, çocukların çalışmak için okula gelmemeleri veya tehlikeli görevler yapmaları durumunda) çocuklarla etkileşim halinde olacaksınız.

Çocukların yaşamlarına yatırım yaparken, faaliyetlerimizin olumlu değişime katkıda bulunduğundan ve arazinizi ve çalışanlarınızı çocuk işçiliği ve sömürsünden koruduğundan emin olmak istiyoruz. Bunu yaptığımızdan nasıl emin olabiliriz? Çocuk işçiliğinin önlenmesi ve risklerinin hafifletilmesi için atılacak adımlara rehberlik etmesi amacıyla çocuk hakları ilkelerinin dört temel unsuru bulunmaktadır.

- Çocuğun üstün yararı:** Faaliyetiniz çocuğun hayatını mümkün olan en iyi şekilde düzeltiyor mu?
- Zarar vermemek:** Faaliyetiniz, savunmasız bir aileyi hane gelirinden mahrum bırakarak çocuğa zarar vermiyor mu?
- Çocuğun katılım hakkı:** Çocuğa kendisine yardımcı olacak faaliyetleri anlama ve etkileme fırsatı veriliyor mu?
- Ayrımcılık:** Etnik kökeni, cinsiyeti, dini, dili, yetenekleri veya başka herhangi bir statüsü ne olursa olsun her çocuğun hakları vardır.

Aşağıdaki tablo, değerlendirme ve yönlendirme süreci sırasında çocuklarla ne zaman etkileşime geçebileceğinizi ve bu ilkeleri ne zaman uygulamanız gerektiğini vurgulamaktadır.

Bu faaliyetlerin yönetiminde veya uygulanmasında yer alan ekip üyelerinin, çocuklarla güvenli ve çocuğun üstün yararına olacak şekilde nasıl etkileşim kurulacağına ilişkin temel ilkeleri anladığından emin olun.

² <http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/AdvanceVersions/CRC-C-GC-12.pdf>

Şekil 1. Çocuklarla etkileşimi değerlendirme ve yönlendirme

Risk değerlendirme ve hafifletme	<ul style="list-style-type: none">Potansiyel riskleri değerlendirirken, örneğin aile işi veya reşit olmayanların çalışmasıÇocuklar için önleme ve hafifletme faaliyetleri tasarlar
İzleme	<ul style="list-style-type: none">Potansiyel riskleri izlerken, örneğin aile işi veya reşit olmayanların çalışmasıİyileştirme faaliyetlerini izlerken
İyileştirme	<ul style="list-style-type: none">Bir çocuğu çocuk işçiliğinden kurtarıırken ve onun güvenliğini ve refahını sağlarkenBir çocuğa okula geri dönmesi ya da uygun beceri eğitimine erişmesi konusunda yardımcı olurkenBir çocuğun güvenli ve yaşına uygun bir iş türüne geçmesine yardımcı olurkenBir aileye çocuktan kaynaklanan gelir kaybını telafi etmek için alternatif gelir kaynakları bulma konusunda yardımcı olurkenDaha geniş çocuk grupları/toplulukları için iyileştirme faaliyeti gerçekleştirirken (örn. eğitim, tehlikeli aletler/pestisitler hakkında farkındalık)
Raporlama	<ul style="list-style-type: none">Çocuk işçiliği vakalarını iç raporlama yaparken veya devlet izleme ekipleri/veri tabanları ile paylaşırken ya da kolluk kuvvetlerine raporlarken

Çocuklarla ve çocuk hakları uzmanlarıyla etkileşim kurmanın faydaları

Çocuklarla veya çocuk hakları konusunda uzman olan ya da arazi/arazilerinizin faaliyetlerinden etkilenen çocukların deneyimleri hakkında benzersiz bir içgörüyü sahip olan kişilerle etkileşim kurmanın birçok faydası vardır. Bunlar:

- Çocukların benzersiz fikirlerini, görüşlerini, deneyimlerini ve bilgilerini duymak, anlamak ve bunlara yanıt vermek, risk değerlendirmeleri ve insan hakları durum tespiti yaparken arazileriniz için faydalı olabilir.
- Çocuk hakları etkileri hakkında bilgi edinmek aynı zamanda araziniz/arazileriniz ve daha geniş insan hakları riskleri için erken bir gösterge veya "kırmızı bayrak" işlevi görebilir.
- Riskleri nasıl hafifletebileceğiniz veya çocuk haklarını ilerletmek için fırsatları nasıl ele alabileceğiniz konusunda fikir edinebilme.
- Daha geniş topluluklar arasında güven ve uzun süreli ilişkiler kurmak ve gereksiz şikayetleri önlemek ve topluluk çatışması potansiyelini azaltma.
- Çocukların eşit paydaşlar olarak görülmesini sağlamak ve çocukların görüşlerini ve refahını ciddiye alma kararlılığını göstermek.

Çocuklarla güvenli ve saygılı bir şekilde nasıl işbirliği yapılır?

Çocuk işçiliğinin potansiyel riskini değerlendirmek veya önleyici ve iyileştirici faaliyetleri uygulamak için çocuklarla işbirliği yaparken, çocukların katılım sırasında ve sonrasında

güvende olmalarının nasıl sağlanacağı ve verilerinin nasıl güvenli bir şekilde saklanacağı gibi dikkat arz eden birkaç alan vardır.

Daha fazla zarar verebileceğinden çocuklarla etkileşime geçmek her zaman gerekli olmayabilir veya çocuk hakları uzmanları, ebeveynler veya öğretmenler size ihtiyacınız olan bilgileri sağlayabilir.

Çocuk paydaş katılımı için hazırlık

Çocuklarla paydaş katılımı için hazırlık yapmak, katılımın başarısı ve zarar vermemeniz açısından kritik öneme sahiptir. Paydaşlarınızı nasıl belirleyeceğinize dair Bölüm 2'deki kılavuzu kullandıktan sonra, bir katılım planı yapmak faydalı olabilir. Aşağıdaki şema (şekil 2) planlarınıza dahil edebileceğiniz adımlar için öneri sunmaktadır.

Şekil 2. Paydaş katılım planı taslağı

Çocuk katılımıyla ilgili hususlar

Arazilerde paydaş katılımı, işçilerin ve çocuklar da dahil olmak üzere toplulukların görüşlerinin dinlenmesini sağlayan devam eden bir süreç olmalıdır. Ancak, çocuklarla etkileşim kurarken veya raporlarda çocuklarla ilgili bilgileri kullanırken, haklarının korunmasını sağlamak için dikkate alınması gereken bazı önlemler ve hususlar vardır. Genel Görüş 12, çocuk katılımı için 9 gereklilik belirtir ve bu gereklilikler bir çocuğun veya çocukların dahil olduğu tüm süreçlerin aşağıdaki gibi olması gerektiğini belirtmektedir:

- Şeffaf ve bilgilendirici** - çocuklara görüşlerini özgürce ifade etme hakları ve görüşlerine gereken önemin verilmesi konusunda eksiksiz, erişilebilir, çeşitliliğe duyarlı ve yaşlarına uygun bilgiler verilmelidir. Bunun yanı sıra katılımın nasıl gerçekleşeceği, kapsamı, amacı ve potansiyel etkisi hakkında da bilgi verilmelidir.
- Gönüllülük** - çocuklar kendi istekleri dışında görüş bildirmeye asla zorlanmamalı ve herhangi bir aşamada katılımı bırakabilecekleri konusunda bilgilendirilmelidirler.

3. **Saygılı** - çocukların görüşlerine saygı gösterilmeli ve onlara fikir ve faaliyet başlatma fırsatları sağlanmalıdır.
4. **İlgili** - çocukların görüşlerini ifade etme hakkına sahip oldukları konular, yaşamlarıyla gerçekten ilgili olmalı ve bilgi, beceri ve yeteneklerinden yararlanmalarını sağlamalıdır.
5. **Çocuk dostu** - ortamlar ve çalışma yöntemleri çocukların kapasitelerine göre uyarlanmalıdır. Çocukların yeterince hazırlanmalarını ve görüşlerine katkıda bulunma konusunda güven ve fırsata sahip olmalarını sağlamak için yeterli zaman ve kaynaklar sağlanmalıdır.
6. **Kapsayıcı** - katılım kapsayıcı olmalı, mevcut ayrımcılık kalıplarından kaçınılmalı ve hem kız hem de oğlan çocukları da dahil olmak üzere dışlanmış çocukların katılım fırsatlarını teşvik etmelidir.
7. **Eğitimle desteklenen** - çocukların katılımını etkili bir şekilde kolaylaştırmak, onlara örneğin dinleme, çocuklarla birlikte çalışma ve gelişen kapasitelerine uygun olarak çocukları etkili bir şekilde sürece dahil etme becerileri kazandırmak için yetişkinlerin hazırlık, beceri ve desteğe ihtiyaçları vardır.
8. **Güvenli ve riske karşı duyarlı** - bazı durumlarda görüşlerin ifade edilmesi risk içerebilir. Yetişkinlerin birlikte çalıştıkları çocuklara karşı sorumlulukları vardır ve çocukların şiddet, sömürü veya katılmalarından kaynaklanan diğer olumsuz sonuçlara maruz kalma riskini en aza indirmek için her türlü önlemi almalıdırlar.
9. **Sorumlu** - takip ve değerlendirme taahhüdü esastır. Çocuklar, görüşlerinin nasıl yorumlandığı ve kullanıldığı konusunda bilgilendirilmelidir.³

Çocuklarla yapılan araştırma araçları

Çocuklarla konuşurken tüm koruma ve kollama ilkelerine uyulması ve çocuklarla görüşen kişinin çocuklarla işbirliği eğitimi almış olması çok önemlidir. Örneğin, mülakatı yapan kişinin geçmişinin kontrol edilmiş olması ve çocuk istismarıyla ilgili rapor edilmiş bir suçunun bulunmaması gerekir.

Save the Children ve diğer çocuk odaklı kuruluşlar, anket yerine kullanılacak birçok çocuk dostu araştırma aracı geliştirmiştir ve bu araçları Kaynak Kütüphanesi'nde bulabilirsiniz. Bunlar:

1. **Çocuk işçiliği haritalaması** - çocuklarla birlikte topluluğun ve alanların bir haritasını çizin, daha sonra ürününüzün/arazilerinizin dahilinde ve haricinde çocuk işçiliği vakaları veya çocuk işçiliği riski hakkında bilgi edinmek için yönlendirici sorular sorabilirsiniz.
2. **Zaman çizelgeleri/mevsimsel takvim** - bir zaman çizelgesi veya mevsimsel takvim çizmek, çocukların yılın hangi mevsiminde ne yaptıklarını tartışmaya yardımcı olabilir ve size ne zaman çocuk işçiliğine karıştıklarını veya risk altında olduklarını ve ne zaman okulda olduklarını iyi bir şekilde gösterebilir.
3. **Gününüzü anlatın** - çocuklar sabahtan akşama kadar ne yaptıklarını anlatabilirler, bu da çocuk işçiliği olarak görmedikleri ancak yasalarca bu şekilde sınıflandırılacak hangi faaliyetlerde bulduklarını öğrenmeye yardımcı olur.
4. **Çember analizi** - hangi çocukların okula gitmeyebileceğini veya ayrımcılığa uğrayabileceğini ve çocuk işçiliğine dahil olabileceğini göstererek topluluklardaki dahil etme ve dışlama kalıplarını bulmaya yardımcı olur.
5. **Diğer yaratıcı araçlar** - eğer onlara grup tartışmaları için kullanılan yukarıdaki araçlardan daha doğal geliyorsa, çocuklar çizim, drama, şiir ve şarkı söyleme aracılığıyla sorunları ifade edebilir.

³ <http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/AdvanceVersions/CRC-C-GC-12.pdf>

Çocukların karşılaştığı sorunlarla ilgili tüm verileri topladıktan sonra, takip faaliyetlerinin belirlenmesine yardımcı olmak için belirlenen risk verilerini yönetim planı şablonuna dahil edebilirsiniz.

Çocuklara ait verilerin güvenli bir şekilde saklanması ve kullanılması

Kişisel verilerini toplarken ve işlerken çocukların özel olarak korunması gerekir. Çocukların kişisel verilerini işliyorsanız, en başından itibaren onları koruma ihtiyacını düşünmeli, sistemlerinizi ve süreçlerinizi bunu göz önünde bulundurarak tasarlamalısınız⁴.

Çocuklar, kişisel verileri üzerinde yetişkinlerle aynı haklara sahiptir ve bu hakları, yetkin olmaları halinde kullanabilirler. Bir çocuğun yetkin olmadığı durumlarda, ebeveyn sorumluluğuna sahip bir yetişkin genellikle çocuğun veri koruma haklarını onun adına kullanabilir. Bazı ülkeler 12 ya da 13 yaşından büyük çocukların kendi rızalarını verebileceklerini belirtir, ancak buna uyduğunuzdan emin olmak için ülkenizdeki yasaları kontrol etmelisiniz. Satış yaptığınız veya birlikte çalıştığınız bazı işletmelerin AB yasalarına uyması gerekebilir, bu nedenle çocukların verilerini çevrimiçi olarak saklıyor veya kullanıyorsanız, küçük çocukların verilerini çevrimiçi ortamda korumak için ebeveyn iznine büyük önem veren yeni Avrupa Birliği (AB) Genel Veri Koruma Yönetmeliği'nden (GDPR) haberdar olmanızda fayda vardır. GDPR, bir çocuğa verilen her türlü bilginin veya çocukla yapılan her türlü iletişimin "çocuğun kolayca anlayabileceği kadar açık ve sade bir dille" olması gerektiğini belirtmektedir. Bu, bir çocuğun verilerinin ne için kullanıldığını anlamasına yardımcı olurken izlenecek faydalı bir kılavuzdur.

Çocuk dostu şikayet mekanizmaları

Şikayet mekanizmaları bir şikayet veya geri bildirim sürecidir ve çocuk işçiliği riskini yönetmek için çalışmalarınızda yer alan herkes için bir takip yolu sağlayabilir. Etkili bir şikayet mekanizması, sorunlar hakkındaki bilginizi artırmanıza ve olumsuz etkileri gidermek için nasıl hareket edeceğinize yardımcı olabilir. Çocuklar şikayet mekanizmalarına kendileri erişemeyecek kadar küçük olabilirler, bu nedenle bu mekanizmalar ebeveynler, vasiler veya çocuk koruma uzmanları gibi çocuklar adına hareket edebilecek kişilere de açık olmalıdır. Çocuk işçiliği vakalarının bildirilmesini ve etkili bir şekilde ele alınmasını sağlamak için, üreticiler ve işçilerin yanı sıra diğer kilit paydaşlar da vakaları bildirmek için mevcut kanallar ve çocuk işçiliğinin nasıl fark edileceği konusunda bilgilendirilmelidir.

Şikayet mekanizmasına erişimin artırılması için çocuk işçiliğine ilişkin eğitime dahil edilmeli ve bir şikayet mekanizmasının oluşturulabileceği farklı yollar (şahsen, kâğıt üzerinde, e-posta, telefon vb.) düşünmelisiniz. Herhangi bir şikayet mekanizması, kullanıcılara anonimlik, gizlilik ve veri koruması sağlamalıdır.

Bazı durumlarda, işçiler hükümetin Çalışma Bakanlıkları aracılığıyla resmi şikayet mekanizmalarına başvurabilirler, ancak bu yaklaşımlar işçiler tarafından her zaman bilinmemekte veya resmiyetleri nedeniyle erişilebilir görülmemektedir. Arazi bazındaki şikayetleri ele alma mekanizmaları işçiler için daha erişilebilirdir ve çocuk işçiliği riskini yönetmede sizin ve arazileriniz için önemli bir rol oynayabilir.

Çocuklar ve göçmen/mevsimlik gezici işçiler gibi savunmasız paydaşların şikayet mekanizmalarına erişiminin önündeki engellerin farkında olmak önemlidir. Çocuk dostu bir şikayet mekanizması, çocuklara ve topluluklara şikayetlerini ve sorunlarla ilgili görüşlerini dile

⁴ <https://ico.org.uk/for-organisations/guide-to-the-general-data-protection-regulation-gdpr/applications/children/>

getirebilecekleri güvenli ve gizli bir araç sağlayacaktır. Çocuk dostu bir şikayet mekanizması şunları içermelidir:

- Birden fazla giriş noktasına sahip olmalıdır; yani öneri kutuları, şikayet masaları, telefon hattı, toplantılar, topluluk katılım komiteleri gibi şikayetlerin iletebileceği yollar (mevcut yapıları kullanabilir ve kapsamlarını genişletebilirsiniz),
- Yaşa uygun ve erişilebilir olmalıdır; yani kullanılan dili, içeriği ve farklı yaş, yetenek, cinsiyet, etnik köken ve kültürlerden çocukları dikkate almalı ve okur yazarlık oranlarını göz önünde bulundurmalıdır,
- Güvenilir olmalı ki paydaşlar bunun faydalı, yasal olduğunu ve harekete geçileceğini hissetsin,
- Süreci ve geri bildirimlerine verilen yanıt da dahil olmak üzere raporlama boyunca çocukları nasıl destekleyeceğinizi düşünün; bu nedenle şeffaflık faydalı olacaktır,
- Bilgilerin nasıl saklandığı ve paylaşıldığı da dahil olmak üzere çocuğun kimliğini ve gizliliğini korumak

Çocuk dostu bir şikayet mekanizması, çocukların nelerden şikayet edebilecekleri hakkında bilgi içerebilir; örneğin çocuk işçiliği vakaları, arazi yönetimi, risk değerlendirme süreci/görüşmeler vb. Şikayet mekanizmaları için STK veya sendika gibi üçüncü bir tarafın kullanılması da faydalı olabilir çünkü bu taraflar şikayet etmekten ve endişelerini dile getirmenin sonuçlarından korkan kişilere daha güvenilir ve tarafsız gelebilir.

Çıkarımlar

Raporlamanın olumsuz sonuçlar doğurmamasını sağlamak için çocukların güvenliği, kimliği ve gizliliği raporlama prosedürü boyunca korunmalıdır. Kullanılabilmesi ve faydalı olabilmesi için sürece güvenilmesi gerekir.